

Tartalom

Mi a pénz és mire jó? A pénz funkciói. A pénz kialakulása és fajtái: barter, árupénz, bankjegyek, a rendeleti és hitelpénz. Honnan van, hogyan teremtik a pénzt? A pénzmultiplikátor-hatás. A hitelezés, és annak jelentősége a modern gazdaságban.

Megjegyzés

7 oldal, 2500 szó. Többnyire érthető, bár van benne némi elmélet. A pénz központi jelensége életünknek, a gazdaságnak, ezért is jó kicsit közelebbről szemügyre venni, belegondolni, hogy pontosan mi is az, amit mindennap használunk, amire annyira vágyunk.

Pénz és hitel

(Azonosító: 092; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Ember

Társadalom

Csoportok

Politika

A gazdaság elmélete

Versengés és együttműködés

Racionalitás és önzés

Iparizált világunk

Tulajdon

Preferenciák és hasznosság

A piac alapjai

A piac előnyei

A piac elvi korlátai

A piac gyakorlati hiányosságai

Ár és érték

Specializáció és standardizáció

Gazdaságpolitika, makroökonómia

Közgazdaságtan

Pénz és hitel

Értékteremtés

A gazdaság gyakorlata

Kultúra

Etika

Egység

Program

Az ember élete

1. A pénz fogalma.....	2	—
2. A pénz funkciói.....	2	
3. A pénz kialakulása, fajtái	3	1
4. A pénz hasznosítása	6	—

1. A pénz fogalma

A pénz egy speciális befektetési jószág. Befektetési jószágnak az olyan dolgokat nevezzük, melyeket azért tartunk, hogy bennük értéket tároljunk, illetve gyarapítsunk. Lásd ehhez a befektetési kereskedelemről írtakat az ‘Ár és érték’ témában.

A pénz azonban több ennél: egyrészt **absztrakt**, nem olyan, mint mondjuk egy darab arany vagy egy ingatlan – a pénz csak egy darab papír, vagy gyakran még az se, csak egy szám valahová felírva.

Másrészt a pénznek az értéktároláson kívül **további funkciói** is vannak, mint az értékmérés vagy az, hogy a csere eszköze, lásd alább.

Harmadrészt, a pénzt **széles körben elfogadják**, az ember bízhat abban, hogy a pénzéért cserébe másoktól árukat, szolgáltatásokat, egyebeket kaphat. (Szemben azzal, mintha mondjuk közvetlenül egy festményért cserébe szeretnénk megkapni valamit.)

Honnan ered ez a széleskörű elfogadottság?

- Vagy abból, hogy az emberek **inherens** értéket tulajdonítanak a pénzként használt dolognak, mondjuk az aranynak, illetve **társadalmi konvenció** alakult ki róla, hogy azzal lehet fizetni, megszokták ezt.
- Vagy **valaki garantálja**, hogy az adott fizetőeszközt kérésre **átváltja** valami olyanra, aminek inherens értéket tulajdonítanak; mint amikor az állam illetve a bankok garantálták, hogy a valutát illetve a bankjegyeket átváltják aranyra.
- Vagy a **törvény előírja**, hogy a pénzt **kötelező elfogadni** – ahogy jelenleg van. (Mellesleg az emberek erre fel hajlamosak inherens értéket is tulajdonítani β annak a darab papírnak, ami ma a pénz, ezért sem árt kidíszíteni azt kicsit, illetve meg is szokták annak elfogadottságát.)

2. A pénz funkciói

A pénz több okból is hasznos:

1) Értékkörzés, felhalmozás

Általában bízhatunk abban, hogy a pénzünk holnap is nagyjából ugyanannyit fog érni, mint ma – ami ugye hasznos, ha félre akarunk tenni, illetve a pénzünket gyűjtögethetjük is, hogy majd egy nagyobb összeg felett rendelkezessünk.

Ez azt is jelenti, hogy ha holnap volna szükségünk valamire, pénz nélkül kevésbé tehetnénk meg, hogy ma dolgozunk meg érte, mert ki tudja, hogy akitől a cserébe kért dolgot várjuk, hajlandó lenne-e szolgáltatni, ha ő már megkapta, amit akart. Illetve a saját kis munkáinkért sem pénzt, hanem sok kis dolgot kapnánk cserébe, amiket nehezebb volna összevonni, egyvalami nagyobbra váltani.

2) Értékmérés

A pénz ad egy egységes, általános mértékegységet arra, hogy mi mennyit ér; azt lehet mondani, hogy egy kenyér 200 forint, egy nadrág 4000, egy lakás pedig 10 millió, amit mindenki megért. (Ellentétben azzal, hogy mondjuk egy juhásznak a lakás 500 juhót érne, a szabónak meg 200 öltönyt.)

3) Csereeszköz

Ha pénz segítségével kereskedünk, az emberek pénzt kapnak az árujukért cserébe, és pénzt adnak mások árujért. Pénz híján közvetlenül árukat cserélgetnénk, ami igencsak nehézkes: keresnem kell ugyanis egy embert, aki pont azt kínálja, ami nekem kell, és pont arra van szüksége, amit én tudok adni. Ez a barter.

Bár az előbbi forgatókönyv a jellemző, azért ennél a **barter** is rugalmasabb, mert lehetőség van körbekereskedésre is. Ez röviden annyi, hogy ha van három ember, A, B és C, és A-nak az kell, ami B-nek van, B-nek az, ami C-nek van, C-nek pedig az, ami A-nak van, akkor ennek megfelelően átadva portékájukat mindenki megkapja, amit akart.

Működhet ez nagyobb körök esetén is, (sőt, a körök el is ágazhatnak) – a nehézség viszont abban van, hogy **a teljes kört fel kell deríteni előre**, mert mindenki tudni akarja, hogy a szolgáltatásáért cserébe megkapja, ami neki kell.

Ha ellenben pénz használunk, pénzt kapok az árumért, akkor máris van a kezemben valami, ami megőrzi az értékét, így akkor is átadom az árumat, ha mást, árut, szolgáltatást egyelőre nem kapok érte. Így az adásvételhez csak annyi kell, hogy az egyik ember valami olyat kínáljon, ami a másiknak kell, nem szükséges hozzá, hogy a másik pont azt az árut tudja adni cserébe, ami az egyiknek kell, vagy, hogy meglegyen a barterkör.

3. A pénz kialakulása, fajtái

1) Barter

Itt még nincs pénz, az árucseré közvetlenül megy végbe. Ez, mint láttuk, igen nehézkes.

2) Árupénz

Ekkor valami olyat használnak pénz gyanánt, aminek inherens értéket tulajdonítanak. Ilyen különösen az arany.

Az **arany**nak egyébként van **néhány praktikus tulajdonsága** is, melyek miatt jól használható pénzként, így: **tartós**, nem romlik meg, nem korrodál; **osztható (és egynemű)**, miáltal bármekkora értékben lehet fizetni vele; **ritka**, ezért nem kell tartani az inflációtól – **viszont nem túl ritka**, annyi azért volt belőle, hogy a forgalom és felhalmozás igényeit kielégítse. (Illetve annak a kornak az igényeit kielégítette, amikor még pénzként használták.)

Ugyanakkor az aranynak megvoltak a **hátrányai** is: **nehézkes és veszélyes volt szállítani**, illetve **puha, hajlamos a kopásra**.

3) Bankjegyek

Ezek papírdarabok, melyeknek az árupénzre (aranyra) történő átváltását a pénzüintézetek vagy az állam garantálta. Lényegében a mögötte fedezetként álló árupénzt jelképezik – viszont könnyebben kezelhetőek.

4) Rendeleti pénz

Ez már csak egy absztrakt mennyiség, bár lehet papírpénz is, de gyakran csak egy valahol nyilvántartott szám. Fedezet sincs mögötte, ehelyett egyszerűen a törvény kötelez az elfogadására.

Ebből az is következik, hogy **a pénz mennyiségét immár nem korlátozza** a fedezet mennyisége illetve a természet, a fellelhető aranykészletek. Ez annyiból előnyös, hogy pénzteremtéssel **élénkíteni lehet a gazdaságot**, olcsó hitelekkel lehet ellátni azt. Megvan azonban az a hátránya, hogy **már nem garantált a pénz értékállósága**, legalábbis nem a természettől garantált: ha az állam (a jegybankkal együtt) úgy akarná, akármennyi pénzt teremthetne, minek következtében az elértéktelenedne. (Amire több példa is volt már a történelemben.)

Lásd ehhez a 'Gazdaságpolitika, makroökonómia' témában a hiperinflációról írtakat; a monetáris politikát és annak elsődleges célját, a pénz vásárlóerejének megőrzését; hogy a monetáris politika a gazdaságban jelenlevő pénz mennyiségének szabályozásával operál; valamint a jegybanki függetlenséget. Érdekes lehet ugyanott a fiskális politikai is, annyiból,

hogyan az is pénzzel dolgozik, csak nem a mennyiségét szabályozza, hanem mozgatja a pénzeket, adóztat, költségek, stb...

A modern gazdaságokban rendeleti illetve hitelpénz működik.

5) Hitelpénz

Az úgynevezett jegybankpénzt, melynek egy része a készpénz, a jegybank bocsátja ki, teremti. Összességében azonban ennél több pénz van a gazdaságban. Honnan jön a többi? A kereskedelmi bankok hiteleiből.

Közelebről: a jegybank a jegybankpénz egy részét elkölti, különösen külföldi valutát vesz belőle, a másik részét pedig kikölcsönzi a kereskedelmi bankoknak. (@@Ugye? Mennyire jellemző az elköltés, mennyire a kikölcsönzés? Másra is költ a jegybank, mint valutára?) (Alább, ha simán csak bankokat emlegetek, nem pedig jegybankot, akkor kereskedelmi bankot értek alatta.)

Hitelekkel a kereskedelmi bankok is pénzt teremtenek, ez azonban már nem jegybankpénz. Ha az ügyfél az így keletkezett pénzt fel akarja venni illetve más bankokba akarja utalni, akkor viszont a banknak jegybankpénzre van szüksége, az ügyfél ezen igényeit ugyanis csak jegybankpénzzel tudja kielégíteni. Emiatt a kereskedelmi bankok nem teremthetnek akármennyi pénzt, pénzteremtő képességük attól függ, hogy mennyi jegybankpénzük van. Ehhez jön még, hogy a bankoknak kötelező is forrásaik bizonyos hányadát a jegybanknál elhelyezniük, ennyi jegybankpénzt tehát kötelező tartalékolniuk. Ez az úgynevezett kötelező tartalék, ami tovább csökkenti a kereskedelmi bankok pénzteremtő képességét, mert ezt a mennyiséget nem használhatják fel tranzakcióikhoz. Az említett hányad pedig az a kötelező tartalékráta, melynek szabályozása a monetáris politika egyik eszköze, a jegybank ily módon is hatással van a pénzmennyiségre.

Mennyi pénzt jöhet így létre? Tegyük fel, hogy a kötelező tartalék mértéke 10%, és hogy eredetileg 100 jegybankpénz áll a kereskedelmi bankok rendelkezésére. Ekkor tehát összesen 10 lesz a kötelező tartalék, és ha a bankok biztosítani akarják, hogy ki tudják elégíteni ügyfeleik igényeit, akkor 90 új pénzt teremthetnek. Ez tehát nem ugyanaz, mint a maradék 90 jegybankpénz, az új pénz frissen jelenik meg a kereskedelmi bankok könyvelésében.

Ezt követően az újonnan hitelezett ügyfelek felhasználják a pénzüket: felveszik készpénzben, illetve átutalással fizetnek vele, ami gyakran jegybankpénz mozgással jár. Az elköltött pénz ekképp ismét egy bankban köt ki, ahol új betétek keletkeznek, miközben az eredeti 100 betét is megmarad, nyilvántartott betétként az eredeti bankoknál. Így tehát összesen már 190 betét van a rendszerben. A plusz 90 betétre ismét tartalékot kell képezni, jegybankpénzben, mégpedig 9-et. Az eredeti 100 jegybankpénzből tehát már csak 81 maradt a tartalékon kívül, amire azonban ismét kiadható 81 hitel, ami megint új pénzt jelent. Ez így ismétlődik tovább, végül az eredeti 100-ból $100 + 90 + 81 + \dots = 1000$ pénz lesz a gazdaságban. Ezt nevezik pénzmultiplikátor-hatásnak.

Itt azért egy-két dolgot még nem vettünk figyelembe: rendszerint a bankok a fentiekben használt elvi maximumnál, ami itt 90%, kevesebbet helyeznek ki hitelként, mert arra is számítaniuk kell, hogy egyes betéteseik hirtelen visszakerik a pénzüket, ezért úgynevezett likviditási tartalékokat is tartanak. Aztán a hitelkereslet is számít, a gazdaság szereplői nem feltétlenül tartanak igényt az összes hitelre, amit a bankok képesek volnának nyújtani. Ezen kívül pedig bizonyos pénzmennyiséget az emberek készpénzben tartanak, nem rakják be a bankba. Mindezek tovább csökkentik a kialakuló összpénzmennyiséget.

Lásd még ehhez a 'Bankok' témában, hogy van a hitelezésnek olyan módja is, ami nem teremt új pénzt.

Végül, a pénztömeg különböző elemeit szokás osztályokba sorolni, aszerint, hogy azokkal mennyire könnyű fizetni, mennyire likvidek. Ekképp a készpénz a leglikvidebb, a folyószámlán tartott pénz már kevésbé az, a lekötött betétek még kevésbé, stb... A különböző likviditási csoportokat **M0, M1, M2**, stb...-vel jelölik.

4. A pénz hasznosítása

Hogyan tudja az ember fialtatni a pénzét? Alapvetően kétféleképpen:

1) Hasznosítható tulajdon vásárlása

És a tulajdon értékének gyarapítása, illetve hasznainak szedése. Ilyen például, amikor **részvényt** veszünk, és egyfelől próbáljuk drágábban eladni, mint amennyiért vettük, másfelől pedig felvesszük az osztalékot; és az is ilyen, ha egy **ingatlant** vásárolunk, amit jó esetben drágábban tudunk majd eladni, közben pedig bérbe adjuk.

Valójában gyakran ilyenkor sincs sok közünk a tulajdon tárgyához, különösen, sok részvényes azon kívül, hogy kezében a papír, magával a vállalattal egyáltalán nem foglalkozik. Eszerint lehet megkülönböztetni a **termelő és a spekulatív befektetéseket**: az előbbi esetben a befektető a tulajdon tárgyának működéséből szeretne nyereségre szert tenni, szeretné az nyereségesen működtetni – míg a spekulatív befektetőnek ez mellékes, a tulajdona maga nem érdekli őt, csak az elérhető haszon. (Ami tehát nemcsak a nyereséges termelésből származhat: ha valahogy sikerül olcsón vennie és drágán eladnia, már nyert.)

Lásd ezekhez a 'Részvények, tőzsde, spekuláció' témát, illetve benne a spekulánsok érdektelenségét.

A tulajdonvásárlás általában kockázatosabb és több gonddal járhat, mint a (banknak, államnak) történő hitelezés – ugyanakkor jellemzően többet is hoz.

Lásd ehhez a 'Bankok' témában, hogy **a bankok átvállalják a hitelezés kockázatát** a betétesektől. Említést érdemel továbbá, hogy **a hitelezők általában előrébb állnak a kifizetési sorrendben a tulajdonosoknál**, előbb ők kapják meg a pénzüket a vállalat hasznából, vagyonából, értékéből.

2) Hitelnyújtás

A tulajdonvásárlás mellett ez a másik, amit az ember kezdet a pénzével.

Érdekes belegondolni, hogy mit is jelenthet a hitelezés: \$

o **Materiális hitelezés**

Ez történik, amikor valami materiális dolgot szolgáltatunk (áru, munka) – de egyelőre nem veszünk igénybe hasonlót, hanem pénzt kapunk cserébe. (Amit tehát nem költünk még el.)

Így, ami a munkát illeti, ekkor kvázi hitelbe dolgoztunk, hiszen, mi kifejtettük az elvárt erőfeszítést – de cserébe egyelőre csak egy darab papírt kaptunk.

○ **Pénzügyi hitelezés**

Ilyenkor a pénzünket adjuk kölcsön, például egy banknak vagy az államnak. Az emberek általában erre gondolnak, ha azt hallják, hitelezés.

De **miért hiteleznek az emberek?** Mert cserébe kapnak valamit.

Ahogy a 'Preferenciák és hasznosság' témában olvasható, az emberekre jellemző, hogy szeretik inkább hamarabb, mint később megkapni a dolgokat (**időpreferencia**), valamint a **kockázatkerülés** is. (Márpedig, ha valaki kölcsönadja a pénzét, sosem 100%, hogy vissza is kapja). **Ezek miatt** az emberek a kölcsönadott pénzükre **kamatot** kérnek. (Ami mellett a bankok egyéb szolgáltatásokat is nyújtanak, például őrzik a pénzt, fizetéseket bonyolítanak le, stb...) Az éves kamat (elvárt hozam) jellemzően annál nagyobb, minél hosszabb időre kötjük le a pénzünket, illetve minél nagyobb a veszteség kockázata.

Szintén az előbbi témában említtem, hogy bizonyos összeget az emberek akkor is félretennének, ha nem kapnának rá kamatot. Ez, a pusztán materiális hitelezés is kínál tehát előnyöket: általa tudják fedezni **váratlan kiadásait**, illetve elérni a **csak a jövőben megvalósítható céljait**. (Mint például a gyerekek iskoláztatása vagy egy drága vagyontárgy megvásárlása, árának összegyűjtése.)

Az, hogy a modern gazdaságban (pénzügyi) **hitelhez** lehet jutni, **nagyban megkönnyíti a vállalkozást, termelést**: így a jövőbeli nyereség terhére megvalósíthatókká válnak a nyereségesnek ígérkező üzletek (anélkül, hogy tulajdonostársakat kellene magunk mellé fogadni); áthidalhatóak az átmeneti nehézségek; illetve a hitelek folyamatos megújítása által gyakorlatilag tartós forrást lehet bérelni a vállalat számára.

De nemcsak a termelést, hanem gyakran a **fogyasztást is hitelből finanszírozzák** (aminek viszont nemcsak a fogyasztók, hanem a termelők, kereskedők is örülnek). **A hitelezés tehát** két oldalról is jelentősen **növeli a gazdasági teljesítményt**. Lásd még ehhez a 'Gazdaságpolitika, makroökonómia' témában a laza monetáris politika népszerűségét, az általa kiváltott hitelbőséget, és ezek veszélyeit.

Valamint 'Az idő töltése és a pénz költése' témában, hogy érdemes meggondoltnak lenni a hitelfelvétellel kapcsolatban.

A hitelezés tehát alapvető jelensége a modern gazdaságnak: egyfelől azáltal, hogy elősegíti a termelést, fogyasztást, élénkíti a gazdaságot; másfelől pedig a hitelpénz-teremtés miatt is.

A hitelezés jelentősége azért országról-országra változó: vannak helyek, ahol a **vállalatok** inkább a tőkepiacról szeretnek forrást bevonni, azaz a hitelfelvétellel szemben inkább a részvénykibocsátást preferálják, különösen Amerikában – ellentétben Európával, ahol jobban kedvelik a hiteleket. És szintén változó, kultúrafüggő, hogy a különböző

országokban az **emberek** mennyire adósodnak el: Amerikában igencsak – Kínában lényegesen kevésbé.

Lásd még a ‘Bankok’ témát a hitelezést illetően.

* * *

És még néhány megjegyzés:

1) A pénzzel önmagában is lehet játszani

Anélkül, hogy közben anyagi dolgokkal kellene bajlódni. Ezt csinálja, aki hitelt nyújt, azon tesz szert haszonra; hasonlóan a spekulatív befektetők; de az is, aki a kaszinóban játszik.

2) A pénz, mint tőke

A tőke termelési tényezőként szolgáló felhalmozott vásárlóerő, és az ‘Értékteremtés’ témában lehet bővebben olvasni róla. A tőke hatékonyabbá teszi a termelést, azáltal, hogy nem kell a vállalat tulajdonosainak mindent maguknak előállítaniuk, minden munkát maguknak elvégezniük – ehelyett megvehetik a termeléshez szükséges kellékeket, bérelhetnek munkaerőt.

Itt még annyit róla, hogy a vásárlóerő felhalmozását, így a tőke létét is nagyrészt a pénz teszi lehetővé; illetve hogy tőkét bérelni is lehet, ami nem más, mint amikor a vállalat hitelt vesz fel.

3) Deviza-valuta

Ezekről, illetve a deviza- és valutaárfolyamokról lásd a ‘Gazdaságpolitika, makroökonómia’ témában.

4) A százalékos hozam és a mértani átlag

Hogy egy befektetés mennyire jövedelmező, az mutatja, hogy egységnyi pénznek mekkora hányada lesz a nyereség, illetve egységnyi pénzből összesen hányszor annyi pénzt termel. Ezt mutatják a százalékos hozamok: ha például egy bankbetét 5% kamatot fizet, akkor összesen $(1 + 0,05 =) 1,05$ -ször annyi pénzünk lesz, amikor megkapjuk a kamatot.

Ennek kapcsán pár szó az úgynevezett mértani átlagról.

Testvérét, a **számítási átlagot** általában mindenki ismeri, ez az, amikor összeadjuk a számokat, és elosztjuk azzal, ahányan vannak, pl.: $(80 + 100 + 120) / 3 = 100$. A 80-nak, 100-nak és 120-nak a számítási átlaga tehát 100, nincs is ezzel gond: ha az egyik hónapban 80 ezret, a következőben 100 ezret, utána meg 120 ezret kerestem, akkor átlagosan 100 ezer volt a havi bevétel.

A **mértani átlag** kissé rejtélyesebb. Ekkor a számokat összeszorozzuk, majd a szorzatnak anyyadiak gyökét vesszük, ahány szám volt. Például:

$$\sqrt[3]{1,05*1,07*1,1} \approx ,0731$$

A gyök alatti három szám mértani átlaga tehát kb. 1,0731. De mire jó ez? Nos, például arra, hogy kiszámoljuk, hogy ha az egyik évben 5% kamatot kapok, a következőben 7%-ot, utána pedig 10%-ot, akkor mekkora éves kamatra kellett volna lekötöm a pénzem az elején három évre, hogy végül ugyanannyi pénzem legyen. Ebben az értelemben tehát azt mondhatjuk, hogy a három év átlagos éves hozama 7,31% volt, ekkora a keresett kamat. (Amikor évről-évre kamatoztattuk a pénzünket, azt a kamatokkal együtt raktuk vissza a bankba.)

Ez a könyv nem az én világnézetem terjesztéséről szól. A célja az, hogy közösen összeszedjük benne az objektív valóságot – ehhez pedig kellenek a meglátásaitok.

Klikkelhető linkek (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

[Kérdőív](#) – [Fórum](#) – [Email](#)

Valamint, ha tetszett, oszd meg ezt a témát a Facebook-on.

Klikk a gombra (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

